

Smo Evropejci v postkapitalnem stanju, zdolgočaseni od blaginje?

Češki ekonomist in eden najplivnejših svetovnih mislecev **Tomaš Sedlaček o brezcilnosti zahodnih politikov in o tem, zakaj vseeno verjame v prihodnost Evropske unije in celo v nujnost svetovne unije.**

■ Gorazd Suhadolnik

Tomaš Sedlaček, makroekonomski strateg v Češki centralni banki in predavatelj na Karlovi univerzi v Pragi, tudi nekdanji svetovalec Vacláva Havla, meni, da je prišel čas za nadnacionalne, planetarne voditelje, ki lahko potegnejo svet iz idejnega vakuuma in krize kapitalizma.

Sedlaček se je s knjigo *Ekonomija dobrega in zla* (izšla je tudi v slovenskem prevodu) povzpел med izvirne promotorje razumevanja ekonomije ne le kot vrednostno nevtralnega matematičnega modeliranja, ampak kot vede, ki mora upoštevati tudi družbene vrednote in kulturne fenomene v tesni povezavi s filozofijo, vero, antropologijo in umetnostjo.

■ Očitno v Sloveniji postajate zelo priljubljeni kot govorec in pisec.

Res? Povejte več.

■ Gostovali ste že v Ljubljani, prihajate v Portorož, kjer boste 10. maja glavni govorec na Finančni konferenci, ki jo organizira Poslovna akademija Časnika Finance, vaša knjiga *Ekonomija dobrega in zla* je precej poznana in brana, mogoče ste že malo siti novinarjev, ki vam stalno težimo za intervjuje ...

To me preseneča, nič ni bilo načrtovano, zato sem tega, kar pravite, vesel. Slovenija je po šte-

vilu prebivalcev najmanjša država, v kateri je bila prevedena moja knjiga, in moram reči, da ste v tem smislu najbolj zainteresirani bralci. Sicer pa imam rad kakršenkoli izgovor, da pridem k vam, češka in slovenska družba sta precej podobni, zato mi je všeč, če je moje delo nekakšen most med nami.

■ Mislite, da bi se morali vzhodni Evropejci, Slovani, kulturno in družbeno, tudi politično, bolj povezati?

Naši državi vidim bolj kot srednjo Evropo, zame je vzhodna Evropa bolj Rusija, tudi Moskva je v Evropi. Nisem pa velik navdušenec nad panslavizmom. Verjamem, da je zdaj bolj čas, da se slovanski narodi osredotočajo na to, da smo Evropejci.

■ Kaj menite o Evropi več hitrosti in drugih štirih scenarijih za prihodnost Evrope, ki jih je Jean-Claude Juncker predstavil v začetku marca?

Mislim, da gre za nekaj, o čemer se je zagotovo treba pogovarjati. Fino je videti, da imajo evroskeptične države, med njimi je žal tudi Češka, izbiro, ali želijo hitro ali počasno pot sodelovanja v Uniji, in da lahko ugotovijo, zakaj je veliko bolje biti na hitri progi.

■ Lahko to razumemo tudi tako, kot da komisija vrača žogico nacionalnim elitam, naj se same odločijo, kaj želijo, oziroma da Bruselj ne želi biti več grešni kozel za vse, kar gre v EU narobe?

■ Ne verjamem, da bo EU razpadla, za to ni pravega razloga, nobene druge alternative ni.

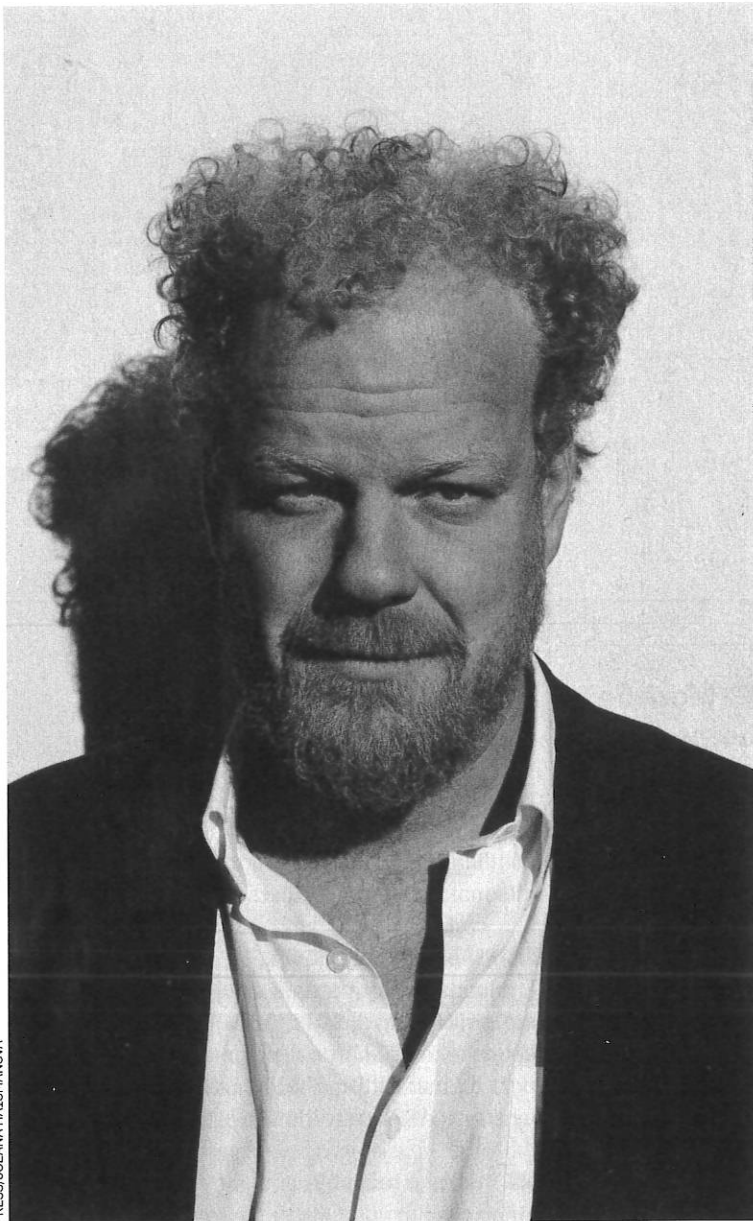

PHOTO: JOLANA HAJSMANOVÁ

Sam od nekdaj raje gledam na EU kot na zbirko držav, v kateri ključne odločitve sprejemajo predsedniki vlad in finančni ministri. Vendar se mi zdi v tem primeru veliko pomembnejše, da se odpira razprava, saj po brexitu pa tudi po parlamentarnih volitvah na Nizozemskem v Evropi dobivamo mešana znamenja in ne vemo, kaj storiti. Brexit seveda ni bil prvi tak primer, že prej se je denimo zgodila nizozemska zavrnitev lizbonske pogodbe. Nič ni več tako čudovito, kot je bilo videti pred desetimi leti. Mislim, da pri tem ne gre toliko za evropsko težavo kot za zahodno, saj muči tudi ZDA, gre pa predvsem za vprašanje filozofije: brez jasne filozofske smeri je zelo težko usmerjati ljudi in v ospredje pridejo nacionalisti z zelo preprostimi rešitvami. Mislim, da gre predvsem za zahodnjaško izčrpanost. Če ne veš, kam in s kakšnim namenom

Angela Merkel je prevzela pobudo, ker drugim nacionalnim voditeljem ustreza, da so vodeni. Vsi drugi so nazadnjaški ali irelevantni.

greš, je težko imeti kakršnokoli smer, celotna ideja svobode postane nesmiselna, vse je isto, vse enako (ne)pomembno.

▀▀▀ Kako komentirate tri milijone beguncev in migrantov v Turčiji, ki jih turški predsednik Erdogan uporablja kot vzvod za izsiljevanje EU?

Gre za zanimivo etično situacijo. Zgodovina tujcev v Nemčiji se ni začela z vojno v Siriji in njenimi begunci, začela se je pred dvema generacijama, ko je Nemčija rade volje sprejela turške »gastarbajterje«. Prišlo jih je na milijone, vsaj 90 odstotkov je bilo dosledno ekonomskih beguncev in nihče ni imel nič proti. Zdaj, ko prihajajo tudi zaradi političnih razlogov in v bistvu prosijo za našo pomoč, jim to odrekamo. Pred 30, 40 leti, ko je šlo za ekonomske migracije v Evropo, se nihče ni pritoževal, niso bili posiljevalci, teroristi, zdaj, ko so nas prosili za pomoč - zaradi popolnoma konfuzne vojne, iz katere je treba najprej spraviti matere z otroki in starejše -, smo se mi odzvali s stališčem, da to ni mogoče, da je ta zemlja naša ... Od kod torej ta nenadni izbruh sovraštva, skoraj histeričnega strahu? Meni se zdi to sramotno.

Tudi na Češkem smo imeli velik val beguncev iz nekdanje Sovjetske zveze, še posebej iz Ukrajine, med vojno v Jugoslaviji pa tudi iz nekdanjih jugoslovanskih republik. Pri nas živi tudi velika vietnamska skupnost iz časa ameriške vojne z Vietnamom. Nihče ni iz tega delal težav, živeli smo v sožitju, zelo majhno število Sircev, ki so zaprosili pomoč, pa je kar naenkrat postalo velika težava.

▀▀▀ Kje vidite prave razloge za propad »eksperimenta« Angele Merkel z dobrodoščico beguncem?

Mislim, da ni šlo za nikakršen eksperiment, ampak za voditeljsko odločitev. Mogoče malo brutalno: Evropa se je pritoževala, da nima poenotnega vodenja, vendar ga mogoče niti nikoli nismo želeli. Angela Merkel je prevzela pobudo, ne zato, ker je Nemka, ampak zato, ker drugim nacionalnim voditeljem ustreza, da so vodeni. Nobene resne opozicije ni proti njej, nobenega drugega vodje z drugačnimi stališči. Vsi drugi, v veliki večini moški, so tiho, nazadnjaški ali irelevantni, kot na primer - z dolžnim spoštovanjem - Francois Holland, tipični simbol povsem irelevantnega evropskega politika, takšna sta, žal, tudi češki premier in zunanji minister. »Situacija Merkel« se je zgodila zaradi pomanjkanja voditeljstva v drugih evropskih državah pa tudi zaradi pomanjkanja filozofskih voditeljev. Zdajšnji voditelji so tukaj le zato, da uresničujejo želje svojih narodov. Obenem mislim, da sploh niso politiki tisti, ki bi nam mora- ▶

◀ li določati vrednote v prihodnosti držav in EU, to bi morali biti znanstveniki, filozofi, umetniki, učitelji, ljudje iz drugih sfer.

■ Ali vidite realno, izvedljivo migrantsko politiko v EU?

Zame je to eno od najpomembnejših vprašanj za Združene narode, saj je to prvi razlog, zaradi katerega jih imamo. Ta problematika nima nič več opravka z Evropsko unijo, kot ga ima z Avstralijo in ZDA. Zakaj torej za vse kriviti evropske strukture? Ko se zgodi nekaj takšnega, bi morali natančno vedeti, kaj je treba storiti. Če naletite na otroka na cesti, veste, katero telefonsko številko morate poklicati in potem sistem poskrbi za tega otroka do njegovega 18. leta. O tem vam ni treba posebej premišljevat, to je nekakšna samodejna pomoč, jaz temu pravim moralni eksoskelet. Zakaj torej v letu 2017 nimamo delujočega sistema pri vprašanju beguncev in migrantov, zakaj so bili ob lanskem begunskem valu v Evropi Združeni narodi tako nevidni in presenečeni? V taki situaciji bi morali uveljaviti cono prepovedi letenja, vzpostaviti zračni most za reševanje žensk in otrok ter starejših in jih spraviti ven, jim zagotoviti azil in neko delo, oziroma da nekako sodelujejo v družbi, po koncu konflikta pa bi se lahko vrnil domov. Tako pa so morali zato, da so lahko ob velikem tveganju prišli do Evrope, na primer plačati pet tisoč dolarjev za prevoz z gumijastimi čolni. Ste kadarkoli plačali pet tisoč dolarjev za letalsko karto v poslovnem razredu za en samcat let?

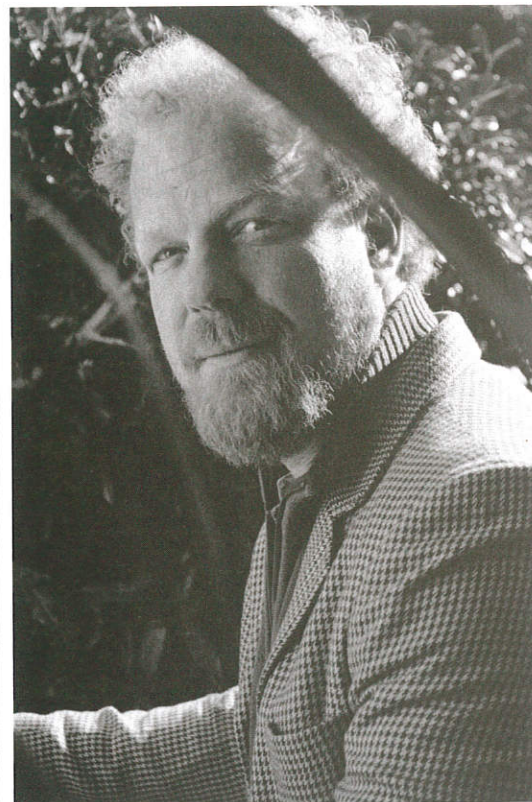
■ Kaj pa v prihodnosti, kaj bomo naredili čez nekaj let, ko bodo predvidoma začeli prihajati tisoči beguncev zaradi posledic podnebnih sprememb?

Seveda se bodo v prihodnosti takšne stvari še dogajale in tudi zato bi morali tako situacijo imeti za nekakšen študijski primer. Vzemimo grško krizo - zgodila se je, nihče je ni pričakoval: ali zdaj vemo, kako bomo takšno situacijo razrešili prihodnjič, če se ena od držav znajde v takšnih težavah? Ne, še vedno bi bila kriza. Dokler torej ne oblikujemo moralnega eksoskeleta, se bo vedno razpletlo v neobvladljivo krizo.

■ Zdaj je vroča točka Francija. Kdorkoli bo zmagal na predsedniških volitvah, očitno ne bo imel možnosti, da bi se uveljavil kot močan voditelj.

Prva težava pri tem je, da je vloga voditeljev omejena na politike. Oni niso filozofi in zelo težko ugotovijo, kaj je resnično pomembno za državo. Odkrivanje novih vizij ni v njihovi pristojnosti, njihova odgovornost je, da jih uresničujejo. Politiki so v službi, saj veste, pomen besede ministar je služabnik. Težava je

■ Mogoče bomo že v tej generaciji imeli politika, ki bo želel narediti spet velik celoten svet - namesto ene države proti drugi.

PRESS:JULIANA HATSMANOVÁ

v tem, da zdaj sledimo idejam mrtvih ljudi, ki so nas vodili in še vedno živijo v momentumu zgodovine - Platona, Jezusa ali pa Miterranda in Kohla.

■ Ali pa Vaclava Havla.

Hvala, da ste se spomnili nanj, da, tudi Havlovim idejam. Mislim, da bi bili lahko zdaj voditelji ljudje, kot je Bono ali kakšen drug umetnik, ali pa poslovneži, kot sta Bill in Melinda Gates. Politiki bi se lahko z veseljem navdihovali pri njih.

■ In druga težava?

To je vakuum voditeljstva. Živimo v času izginjanja nacionalne države, zaradi dobro znanih pritiskov se ta ideja razblinja, teme, s katerimi so nacionalni politiki obvladovali svoje prostore, postajajo nepomembne. Zato morajo politiki postati supernacionalni, nadnacionalni, razmišljati morajo o celini, o celotnem svetu. Primer političarke, ki je transcendirala v supernacionalnega politika, je Merklova in avtomatično bi to moral biti tudi ameriški predsednik. V tem smislu je Donald Trump v predvolilnem boju naredil krasno potezo s sloganom Naredimo Ameriko spet veliko (Make America Great Again). Nazadnje, ko sem preverjal, ni bilo nobene države, ki bi se imenovala Amerika, to je ime celine, zato sem bil zelo vesel, da je končno Donald Trump politik, ki se vsaj malo ozira okoli sebe in skrbi, da bi tudi Mehika, Kuba in Kanada ter seveda ZDA postale spet velike. Verjamem, da je s sloganom imel v mislih le ZDA, da je šlo le za jezi-

kovni spodrsrlaj, vendar pa je edina možnost, da naredi ZDA spet velike, da naredi veliko Ameriko kot celino, edina možnost, da razvija ameriško celino, pa je, da razvija celotni svet. Mogoče bomo že v tej generaciji imeli politika, ki bo poskušal osvojiti glasove volivcev tako, da bo želel narediti spet velik celoten svet - namesto ene države proti drugi. Mislim, da živimo v času, ko je to že predstavljivo.

Ob tem pa še to: ali ni smešno in čudno, da v tem smislu edina supersila na svetu, ki jo še imamo, nima imena? To se mi zdi čudovit lacanovski primer praznine v simbolnem, preseneča me, da ga Slavoj Žižek še ni uporabil.

■ Praznine in izpraznjenosti, ki sta po svoje tudi značilnost krize EU?

Da, vprašati bi se morali, katerih sanj Evropa še ni dosanjala. Kaj pa, če kriza in izčrpanost izhajata iz dejstva, da je širitev končana, da nas naš mir, bogastvo, vpliv, poskus, da bi imeli vodilno vlogo v svetu, dolgočasijo, in smo v postkoitalnem stanju, v katerem ne moremo sanjati novih sanj? V svoji postmodernosti smo z alternativnimi dejstvi in resnicami ter čustveno zelo negativno ekonomijo šli že predaleč. Nihče v EU v resnici ne umira, vsi otroci imajo zdravstveno zavarovanje in izobrazbo. Seveda bodo vedno revni ljudje, večina pa nas v resnici živi zelo lagodno življenje. Krizo torej lahko beremo tudi kot postkoitalno depresijo kapitalizma.

■ Bankrotirana Grčija je v zadnjih letih za oborožitev zapravila milijarde evrov - največ pa je je kupila od Francije in Nemčije, pri katerih je najbolj zadolžena. Ali ni to perverzno?

Grčija lahko bankrotira in obdrži evro, zame to sploh ni težava. Druga stvar, o kateri se sicer veliko govori, pa je to, da nobena država ali podjetje ne more bankrotirati zaradi pomanjkanja (gospodarske) rasti, lahko bankrotira le, ko ima dolg. Vem, da je to banalno in trivialno in vedno moram to ponavljati, vendar veliko ljudi pripisuje grški zlom krizi oziroma zmanjšani rasti.

Obrambni izdatki pa so ena od situacij, v katerih nacionalne države ne morejo več izvajati stvari nacionalno. Nobenega smisla nima razpravljati na primer o češki obrambi, saj smo zelo udobno varovani od prijateljskih držav in zato seveda moramo prispevati v obrambni proračun. Čedalje več je tem, v katerih je izvorna ideja nacionalne države presežena. Če ne bi imeli EU, bi jo morali ustvariti, bodisi zaradi finančne, grške, ukrajinske bodisi sirske krize. Zato smo lahko zelo srečni, da jo imamo, da imamo okvire sodelovanja, okroglo mizo, za katero lahko rešujemo zapletena vprašanja, namesto da bi vstopali v vojne drug z drugim ali pa se izsiljevali prek medijev. Srečni smo lahko, da imamo struk-

turo, v kateri mogoče ne popolno, zagotovo pa vsaj deloma rešujemo svoje težave.

■ Bi si torej nove kandidatke morale prizadevati za članstvo v EU - v času, ko nekateri dokazujejo, da je EU mrtva?

Ne verjamem, da bo EU razpadla, za to ni pravega razloga, nobene druge alternative ni, obenem pa je EU za države dobra alternativa. Veliko je upanja, da bo po nizozemskih volitvah tudi Francija ostala razumna, tako kot Nemčija, ki jo čakajo volitve jeseni. Da ne bosta izvolili sovražnih vodij. EU naklonjeni voditelji, nad katerimi se radi pritožujemo, so vredni kritike, vendar je to mogoče kompenzirati z dejstvom, da niso negativni voditelji. Dobra, odprta, prijazna stran je še vedno močnejša. Če bi zdaj razpadli, nas nič več ne bi znova združilo, umrla bi evro in Evropa, tudi kot ekonomska supersila. Razdelili bi se na več unipolarnih sil - a že Nemčija sama je prešibka za ZDA ali Rusijo in Kitajsko, prav tako Francija, če drugih, še šibkejših evropskih držav sploh ne omenjam, in če lahko dodam, je tudi Velika Britanija sama prešibka. Po drugi strani vsak desetletni otrok ve, da nacionalna država nima možnosti v vojni proti globalizaciji.

Če pa preživimo te zelo težke čase, verjetno najtežje po drugi svetovni vojni, lahko ostane močni, saj doslej niti nismo bili zlobni drug do drugega, pomagali smo si, in potem nas nič ne more več ločiti. Mislim, da gre za preizkus, ki ga moramo zdržati, in resnično verjamem, da ga bomo preživeli.

■ Sami pravite, da je Evropa preveč osredotočena na gospodarstvo in da usmerjenost zgolj v dobiček vodi v propad sistema. Kaj je torej po vašem mnenju pravo nadomestilo za »nevidno roko svobodnega trga«?

Mislim, da bi morali razmišljati o nevidni roki družbe, v kateri posamezni sektorji družbe regulirajo drug drugega. So časi, ko umetnost regulira posel, ko smo preveč korporativni, preveč neumni in usmerjeni k dobičku, in nas umetnost lahko prebudi. Če je družba preveč birokratska, se rodi Kafka in ustvari iz birokracije zabavo, če je preveč korporativnega obnašanja in preveč resnobe, se pojavi generacija hipijev. V Češkoslovaški je umetnost leta 1989 rešila brezperspektivno komunistično politiko, leta 2008 je politika reševala gospodarstvo, včasih gospodarstvo reši umetnost, ko ji donira in jo reši pred, na primer, zapiranjem galerij. To poskušam razumeti kot nevidno roko družbe, to pa pomeni le to, da je vloga intelektualcev, da poskrbijo, da se komunikacijski kanali ne zaprejo, da lahko govorimo drug z drugimi, Kitajci z Rusi in filozofi s poslovneži, ti pa z umetniki.

■ Vsak desetletni otrok ve, da nacionalna država nima možnosti v vojni proti globalizaciji.